

РОЗСЛІДУВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ВОДНОМУ ТРАНСПОРТІ: СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ

EMERGENCY INVESTIGATION ON WATER TRANSPORT: FORENSIC EXAMINATIONS

Яковлєва Є.О., студентка IV курсу факультету правничих наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Метою статті в комплексі досліджень проблем досудового слідства злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, є розробка єдиного методологічного підходу до призначення, організації та проведення судових експертиз: водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, із безпеки життєдіяльності і охорони праці тощо.

Методологічною основою досліджень є загальні закони та категорії теорії пізнання, зокрема положення матеріалістичної діалектики, які сприяли розумінню об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження в контексті взаємозумовленості здобутків і потреб практики. Методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) дали змогу детальніше усвідомити зміст досліджуваних питань роботи. Під час проведення досліджень для розв'язання поставлених задач у комплексі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: системно-аналітичний, порівняльний аналізи, метод аналізу визначень тощо.

Щодо судових експертиз (водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, з безпеки життєдіяльності й охорони праці тощо) розглянуті методологія, предмети, об'єкти, завдання та питання, поставлені правоохоронними органами.

Для досудового розслідування злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, важливе значення має виконання первісних слідчих дій на основі розробки єдиного методологічного підходу щодо призначення, організації та проведення судових експертиз: водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, із безпеки життєдіяльності і охорони праці тощо. Розгляд теоретичного базису судових експертиз і використання їх у досудовому розслідуванні злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, уможливить внесок у розробку методик їх розслідування і має важливе значення для виявлення, розслідування зазначених правопорушень та запобігання їм.

Ключові слова: водний транспорт, водно-технічна експертиза, досудове слідство, експертиза з безпеки життєдіяльності й охорони праці, злочин, інженерно-механічна експертиза, методика, надзвичайна ситуація, судово-медична експертиза, трасологічна експертиза.

The purpose of the article, in a set of studies of pre-trial investigation of crimes related to emergencies in water transport, is to develop a unified methodological approach to the appointment, organization and conduct of forensic examinations: water engineering, mechanical engineering, trasological, forensic, safety life and labor protection, etc.

The methodological basis of research is the general laws and categories of the theory of knowledge, in particular, the provisions of materialist dialectics, which contributed to the understanding of the object, subject, purpose and objectives of research in the context of interdependence of achievements and needs of practice. Methods of formal logic (analysis, synthesis, deduction, induction, analogy, abstraction) made it possible to better understand the content of the studied issues. During the research, general scientific and special methods were used in the complex to solve the set tasks, in particular: system-analytical, comparative analyzes, method of analysis of definitions, etc.

For forensic examinations: water-technical, mechanical-engineering, trasological, forensic, life safety and labor protection, etc., the methodology, subjects, objects, tasks and issues posed by law enforcement agencies are considered.

For pre-trial investigation of crimes related to emergencies in water transport, it is important to perform initial investigative actions based on the development of a unified methodological approach to the appointment, organization and conduct of forensic examinations: water engineering, mechanical engineering, trasological, forensic, on life safety and labor protection, etc. Consideration of the theoretical basis of forensic examinations and their use in the pre-trial investigation of crimes related to emergencies in water transport, will contribute to the development of methods for their investigation and is important for detecting, investigating and preventing these offenses.

Key words: water transport, water technical examination, pre-trial investigation, examination on life safety and labor protection, crime, mechanical engineering examination, methodology, emergency situation, forensic examination, trasological examination.

Key words: water transport, water technical examination, pre-trial investigation, life safety and labor protection examination, crime, mechanical engineering examination, methods, emergency situation, forensic examination, forensic examination, trasological examination.

Територіальне розташування України, а саме наявність Чорного і Азовського морів, судноплавних річок, уможливає використання водних шляхів для перевезення пасажирів і вантажів. Небезпечна природа морів та річок наражає судна та мореплавців на значні фізичні ризики, виникнення різного роду надзвичайних ситуацій (НС). На морському і річковому транспорті, згідно з даними Державної служби морського та річкового транспорту України, в 2019 р. сталося 30 НС, в яких 10 осіб загинули, 10 осіб зникли безвісти та 16 осіб отримали травми [1, с. 76; 2, с. 134].

Найбільш характерні злочини на водному транспорті, що порушують вимоги Розділу Х «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва», відображені в новелах ст.ст. 271–273, 275 Кримінального Кодексу України [3]. У Розділі XI «Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту» відображені в новелах ст.ст. 276–280, 284–287, 289–291 Кримінального Кодексу України [3].

Актуальність судових експертних досліджень у сфері водного транспорту зумовлюється запитом правоохоронних органів у процесі розслідування злочинів із порушення

вимог безпеки життєдіяльності та охорони праці, безпеки руху або експлуатації водного транспорту. З метою вирішення цієї проблеми Міністерством України створено новий вид судової експертизи – «Водно-технічна» та судово-експертну спеціальність: 10.24 «Дослідження подій на водному транспорті». Але, на нашу думку, в процесі розслідування злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, необхідно також призначати, організувати та проводити й інші види судових експертиз: інженерно-механічні, трасологічні, судово-медичні, з безпеки життєдіяльності і охорони праці тощо.

Вагомий внесок у створення та розвиток методик розслідування різних видів злочинів зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, В.О. Горбенко, Л.Є. Дузь, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, І.П. Козаченко, В.О. Коновалова, М.В. Костицький, М.О. Кралюк, А.А. Крупка, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, В.Г. Лукашевич, М.М. Михеєнко, В.В. Сабадаш, І.В. Сабадаш, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, К.О. Спасенко, О.В. Таран, В.В. Тищенко, А.І. Черемнова, В.Ю. Шепітько, М.Г. Щербаковський, М.П. Яблоков та ін. Їхні роботи створили

потужну методологічну та інформаційну базу, що охоплює питання організації й діяльності органів досудового слідства стосовно системи загальнонаукових положень криміналістичної тактики й методики розслідування окремих видів злочинів, а також рекомендації, що традиційно розглядаються в теорії кримінального процесу. Але дослідженнями методики розслідування злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, науковці не приділяли гідної уваги, а їх розробка є напрямом наукового пошуку, що відповідає потребам правоохоронної практики. Важливе значення в комплексі досліджень окремих проблем досудового слідства злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, має призначення, організація та проведення судових експертиз: водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, із безпеки життєдіяльності і охорони праці тощо.

Метою статті в комплексі досліджень проблем досудового слідства злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, є розробка єдиного методологічного підходу до призначення, організації та проведення судових експертиз: водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, з безпеки життєдіяльності і охорони праці тощо.

Методологічною основою досліджень є загальні закони та категорії теорії пізнання, зокрема положення матеріалістичної діалектики, які сприяли розумінню об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження в контексті взаємозумовленості здобутків і потреб практики. Методи формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) дали змогу детальніше усвідомити зміст досліджуваних питань роботи. Під час проведення досліджень для розв'язання поставлених задач у комплексі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: системно-аналітичний, порівняльний аналізи, метод аналізу визначень тощо.

Висновок експерта є джерелом об'єктивної кримінально-релевантної інформації, що отримується на основі використання спеціальних знань. Проведення судових експертиз є засобом забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності як досудового розслідування, так і судового провадження, гарантією захисту особи від необгрунтованого обвинувачення. Застосування спеціальних знань судових експертів у кримінальному провадженні становить невід'ємну й важливу частину як практичної діяльності із формування й оцінки доказів, так і її кримінально-процесуальної форми [4, с. 148].

Результативність розслідування правоохоронними органами злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, передбачає отримання достатніх і неспростовних доказів, що залежить від багатьох чинників. Важливими джерелами цих доказів є призначення, організація та проведення судових експертиз: водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, із безпеки життєдіяльності й охорони праці тощо.

Розслідування і облік транспортних подій на водних шляхах України проводиться згідно з Положенням про порядок розслідування й облік транспортних подій на внутрішніх водних шляхах України [5]. Залежно від наслідків для екіпажів, пасажирів, суден і споруд на річкових внутрішніх водних шляхах, транспортні події з транспортними суднами класифікуються як дуже серйозні аварії (катастрофи), серйозні аварії (аварії), серйозні інциденти, інциденти та порушення вимог безпеки судноплавства.

Важливими діями в досудовому розслідуванні злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, є вилучення і огляд документів на суднах, гідротехнічних спорудах (ст. ст. 159, 160, 237 КПК [6]); огляд місця події (ст. 237 КПК [6]), допити свідків і осіб, причасних до подій (ст.ст. 95–97, 99 КПК [6]), призначення, організація та проведення судових експертиз: водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, із

безпеки життєдіяльності і охорони праці тощо (ст.ст. 69, 242, 243 КПК [6]).

Розроблення методології пізнання та практики, як відомо, починається з формулювання їхніх мети, об'єкта, предмета, завдань і пошуку або створення найбільш оптимальних методів вирішення останніх. Метою є передбачення у свідомості результату, на досягнення якого спрямовані дії. Як безпосередній мотив вона спрямовує й регулює дії, пронизує практику як внутрішній закон, якому людина (суб'єкт пізнання) підкоряє свою волю. У гносеологічному сенсі об'єкт – це те, на що спрямована пізнавальна діяльність суб'єкта. Предмет пізнання – зафіксовані в досвіді та включені в процес практичної діяльності людини сторони, властивості й відносини об'єктів, досліджувані з певною метою в цих умовах і обставинах. Метод як засіб пізнання є способом відтворення в мисленні предмета, який вивчається [7, с. 252]. Переломлюючи зазначені філософські поняття стосовно теорії судових інженерно-технічних експертиз, визначимо ці категорії як теоретичну основу зазначених видів (підвидів) судових експертиз і перший етап розроблення універсальної методології експертних досліджень НС на водному транспорті.

Складні проблеми, які стоять перед слідством (судом), зумовлюють розробку, теоретичного базису нового виду судової експертизи – «Водно-технічна» та судово-експертної спеціальності: 10.24 «Дослідження подій на водному транспорті». Коротко сформулюємо основні тези щодо теоретичного базису судової водно-технічної експертизи.

Метою і завданням судової водно-технічної експертизи є встановлення із залученням спеціальних знань фактичних обставин виникнення й розвитку надзвичайної ситуації на водному транспорті, її наслідків для аварійного об'єкта й людей, а також вивчення каузальності [2, с. 136, 149; 8, с. 92; 9, с. 165; 10, с. 154].

Предметом судової водно-технічної експертизи є зафіксовані слідами-відображеннями фактичні дані, обставини події, які досліджуються й встановлюються на базі методів загальної теорії судової експертизи, спеціальних наукових знань у сфері водного транспорту, прикладних наук із метою виявлення причинних залежностей і зумовлені сукупністю інформації про діяльність або бездіяльність працівників і посадових осіб у процесі нормального функціонування підприємства та при виникненні на ньому НС, про недотримання трудової й виробничої дисципліни, невиконання вимог нормативно-правових актів з охорони праці, безпеки руху або експлуатації водного транспорту, порушення технологічних процесів, технічний стан суден, споруд, комунікацій, транспортів, приладів контролю, машин, механізмів, устаткування, інструментів й інших знарядь праці, а також засобів протипожежного, колективного та індивідуального захисту. Вказані обставини, факти встановлюються на основі спеціальних знань на базі методів загальної теорії судової експертизи, загальнотехнічних наукових методів, спеціальних наукових знань у сфері безпеки водного транспорту, прикладних наук із метою виявлення відповідності дій посадових осіб, а також причин і умов, що сприяли виникненню події НС [2, с. 139; 11, с. 97].

Об'єктами дослідження судової водно-технічної експертизи є сліди-відображення у вигляді матеріальних і матеріалізованих джерел інформації, що містяться в матеріалах кримінальних проваджень, цивільних, господарських або адміністративних справах та інших матеріалах, наданих на дослідження органом, який призначив проведення експертизи, нормативно-правові документи, які регламентують правила технічної експлуатації суден, плавання та попередження зіткнення суден, судноводіння і перевезення вантажів і пасажирів, а також судна, навігаційні та спеціальні споруди тощо [2, с. 137; 10, с. 155].

Питаннями, які можуть бути вирішені шляхом проведення судової водно-технічної експертизи, є такі: 1) Як, від-

повідно до вимог Правил, нормативів та інших нормативних документів, які є чинними на водному транспорті, мають діяти відповідальні особи в ситуації, що розглядається? 2) В якому технічному стані на момент НС знаходилися судна, гідротехнічні споруди, машини, механізми, обладнання? 3) Чи відповідав технічний стан суден, гідротехнічних споруд, машин, механізмів, обладнання нормативним вимогам? 4) Якими є технічні та організаційні причини НС? 5) Чи могли відповідальні особи, виконуючи вимоги Правил, нормативів та інших нормативних документів, які діють на водному транспорті, своїми діями попередити виникнення НС? 6) Чи були в діях відповідальних осіб невідповідності вимогам Правил, нормативів та інших нормативних документів, які діють на водному транспорті? Якщо так, то чи перебувають вони в прямому (безпосередньому) причинно-наслідковому зв'язку з настанням цієї події та її негативними наслідками? [2, с. 143; 10, с. 156]

Судова інженерно-технічна експертиза з безпеки життєдіяльності та охорони праці встановлює із залученням спеціальних знань фактичні обставини виникнення й розвитку НС на об'єктах водного транспорту, її наслідки для аварійного об'єкта і персоналу, навколишнього природного середовища, а також вивчає каузальність [12, с. 333; 13, с. 145].

Предмет судової інженерно-технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності – зафіксовані слідами-відображеннями фактичні дані, обставини події, які досліджуються й установлюються на базі методів загальної теорії судової експертизи, спеціальних наукових знань у сфері промислового виробництва, прикладних наук із метою виявлення причинних залежностей і зумовлені сукупністю інформації про діяльність або бездіяльність робітників і посадових осіб у процесі нормального функціонування підприємства та виникнення на ньому НС, недотримання трудової й виробничої дисциплін, невиконання вимог законодавчих, нормативно-правових актів з охорони праці та експлуатаційної документації, порушення технологічних процесів, технічний стан будинків, споруд, комунікацій, об'єктів водного транспорту, приладів контролю, машин, механізмів, устаткування, інструментів й інших знарядь праці, а також засобів протиаварійного, колективного та індивідуального захисту [12, с. 334; 14, с. 87]

Об'єкт судової інженерно-технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності – це сліди-відображення у вигляді матеріальних і матеріалізованих джерел інформації, що містяться в матеріалах кримінальної, цивільної, господарської чи адміністративної справи щодо надзвичайної ситуації та досліджуються експертами (речові докази, фрагменти місця події, зразки, будинки, споруди, майданчики, комунікації, способи й засоби виробництва, системи керування, контролю та захисту, документи тощо) [12, с. 334; 14, с. 89].

Логіко-гносеологічна структура майже всіх досліджень в рамках судових інженерно-технічних експертиз із безпеки життєдіяльності та охорони праці може бути зведена до таких універсальних питань [14, с. 90]: вимоги яких нормативно-правових актів із безпеки життєдіяльності та охорони праці регламентують дії осіб, причетних до події, яка розглядається? які організаційні та технічні причини виникнення НС? хто допустив і які відступи від вимог нормативно-правових актів із безпеки життєдіяльності та охорони праці? хто з осіб, причетних до події, мав технічну можливість запобігти настанню НС, що для цього вони мали здійснити і чий дії (бездіяльність) із технічного погляду перебували у прямому (безпосередньому) причинно-наслідковому зв'язку з настанням цієї події та її негативними наслідками?

Судова інженерно-механічна експертиза. Метою судової інженерно-механічної експертизи є встановлення із залученням спеціальних знань технічного стану й умов експлуатації машин та механізмів [15, с. 83].

Особливістю судової інженерно-механічної експертизи є різноманіття об'єктів дослідження і вирішуваних під час їх виробництва завдань. Спробуємо систематизувати коло завдань, які можуть бути вирішені шляхом проведення судової інженерно-механічної експертизи в рамках розслідування злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті: дослідження проєктів і кошторисів на створення (реконструкцію) машин, механізмів та устаткування; дослідження проєктної документації на створення (реконструкцію) машин, механізмів і устаткування на предмет відповідності вимогам технічного завдання; дослідження стану й умов експлуатації машин, механізмів і устаткування на предмет їхньої відповідності вимогам нормативно-правових актів з охорони праці та нормативно-технічних документів; визначення фактичного фізичного стану та можливості експлуатації за цільовим призначенням машин, механізмів і устаткування; дослідження машин, механізмів і устаткування на предмет відповідності необхідним і заявленим характеристикам; дослідження, з участю машин, механізмів та устаткування, організаційних та технічних причин і механізмів аварій, нещасних випадків, професійних захворювань; визначення можливості та доцільності реконструкції (ремонт) машин, механізмів та устаткування після аварій та їхньої подальшої експлуатації; дослідження процедури здачі-прийняття робіт на різних етапах експлуатації машин, механізмів і устаткування (стадії життєвого циклу виробу з моменту прийняття його споживачем від підприємства-вироботвлявача або ремонтного підприємства до відправки в ремонт або утилізацію).

Предметом судової інженерно-механічної експертизи є зафіксовані слідами-відображеннями фактичні дані, обставини події, які досліджуються й установлюються на базі методів загальної теорії судової експертизи, загальнотехнічних наукових методів, спеціальних наукових знань із діагностики технічного стану й умов експлуатації машин, механізмів і устаткування, прикладних наук із метою виявлення відповідності їхнього технічного стану й умов експлуатації вимогам нормативно-технічної документації і технічним даним властивостей машин, механізмів та устаткування [15, с. 85].

Об'єкт судової інженерно-механічної експертизи – це сліди-відображення у вигляді матеріальних і матеріалізованих джерел інформації, що містяться в матеріалах кримінального провадження, цивільної, господарської чи адміністративної справ, та інші матеріали, що надаються на дослідження органам, який призначив проведення судової експертизи; нормативно-технічна документація – сукупність документів, які визначають технічний стан та умови експлуатації машин, механізмів, устаткування; дозволи Держпраці на експлуатацію машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки; машини, механізми, устаткування тощо [15, с. 83].

Перелік питань, які вирішує судова інженерно-механічна експертиза, наведений нижче.

- A. Щодо машин, механізмів і устаткування:
- Який фактичний фізичний технічний стан машин, механізмів, устаткування?
  - Яким чином має функціонувати об'єкт щодо вимог нормативно-технічної документації?
  - Яка причина порушення функціональних властивостей об'єкта (експлуатація, якість ремонтних, налагоджувальних робіт тощо)?
  - Чи відповідають умовам експлуатації застосовані в цих умовах машини, механізми й устаткування?
  - Який технічний стан машин, механізмів та устаткування і чи придатні вони для виконання операцій за призначенням, виявлення причин дефектів та несправностей?
  - Чи справні дані машини, механізми й устаткування?
  - Чи була правильно проведена установка (монтаж) машин, механізмів і устаткування, здійснювалася експлуатація?

тація, випробування після ремонту, налагоджування робіт, чи проводився регулярний технічний огляд?

– Чи придатні машини, механізми й устаткування для виконання операцій за призначенням, експлуатації в цих умовах та проведення цього виду робіт?

– Які причини дефектів і несправностей машин, механізмів та устаткування, а також які причини їх виникнення?

Б. Для з'ясування обставин, організаційних і технічних причин, що призвели до аварій, нещасних випадків, професійних захворювань, можуть бути поставлені такі питання:

– Чи відповідав технічний стан машин, механізмів та устаткування вимогам нормативно-правових актів з охорони праці?

– Якими є організаційні та технічні причини і механізми аварій, нещасних випадків, професійних захворювань з участю машин, механізмів та устаткування?

– Чи є причинний зв'язок між дією/бездіяльністю персоналу та негативними наслідками?

В. Для з'ясування обставин, що призвели до матеріальних збитків під час закупівлі/продажу (коли ймовірно розкрадання) машин, механізмів та устаткування може бути поставлене таке питання: яка ринкова вартість наданих для дослідження об'єктів (машин, механізмів та устаткування) з урахуванням їхнього фактичного фізичного стану?

Наведений вище перелік складено на основі актуальної експертної практики та літературних джерел, але він не є вичерпним. Ми не виключаємо, що експерти можуть ставити й інші питання, однак у кожному конкретному випадку коло завдань, питань, які цікавлять слідство/суд і вимагають експертної оцінки з технічного погляду, може мати більш розгорнутий характер [15, с. 83, 84].

Трасологічна експертиза. Основними завданнями трасологічної експертизи є ідентифікація або визначення родової (групової) належності індивідуально визначених об'єктів за матеріально фіксованими слідами – відображеннями їх слідоутворювальних поверхонь, діагностика (установлення властивостей, станів) об'єктів, ситуалогічні завдання (встановлення механізму слідоутворення тощо) [16].

Трасологічною експертизою можна також установити факти, які належать до просторових, функціональних, структурних, динамічних і деяких інших характеристик процесу слідоутворення, а також особливостей слідоутворювальних об'єктів. Перед трасологічною експертизою можуть ставитись питання про наявність на предметах обстановки місця події слідів взаємодії з іншими об'єктами, придатність цих слідів для ідентифікації або наявність у цих слідах ознак, що орієнтують на пошук зазначених об'єктів. Розрізняються такі основні підвиди трасологічної експертизи, які можна призначати та виконувати в процесі розслідування злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті: експертиза слідів пошкоджень

на об'єктах; експертиза знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів; ідентифікація цілого за частинами; експертиза слідів знаряддя та інструментів; експертиза слідів транспортних засобів; експертиза слідів поділу цілого на частини. Основними завданнями трасологічної експертизи слідів водних транспортних засобів є ідентифікація (ототожнення) конкретної одиниці транспортного засобу за частинами та слідами, що залишені його частинами, діагностика (установлення властивостей та стану об'єктів) та ситуалогічні завдання (установлення механізму слідоутворення, механізму взаємодії транспортного засобу з іншими об'єктами) [16].

Судово-медична експертиза. Судово-медична експертиза проводиться з метою дослідження на підставі спеціальних знань матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи, яка перебуває в провадженні правоохоронних органів. До компетенції судово-медичної експертизи належать експертиза трупів у випадках насильницької смерті, експертиза потерпілих, обвинувачених та інших осіб, експертиза речових доказів, експертиза за матеріалами кримінальних проваджень та цивільних справ [17].

Травми на водному транспорті можуть утворюватись від дії гребних гвинтів, підводних крил, якорів, стискання тіла між бортами суден або між бортом і причалом під час швартування тощо [18, с. 109]. На розсуд судово-медичної експертизи доцільно формулювати такі основні питання: які є тілесні ушкодження, яка їхня кількість та локалізація? коли настала смерть? коли були заподіяні тілесні ушкодження, що спричинили смерть? чи перебував потерпілий перед отриманням тілесних ушкоджень у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння? яка причина смерті? який механізм заподіяння тілесних ушкоджень, що спричинили смерть? чи міг потерпілий після отримання тілесних ушкоджень вчинити будь-які дії? чим були заподіяні тілесні ушкодження, що спричинили смерть? Якими є кількість і сила ударів, впливів, що заподіяли ушкодження? яким знаряддям були заподіяні ушкодження [18, с. 456]?

Для досудового розслідування злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, важливе значення має виконання первісних слідчих дій на основі розробки єдиного методологічного підходу щодо призначення, організації та проведення судових експертиз: водно-технічних, інженерно-механічних, трасологічних, судово-медичних, із безпеки життєдіяльності і охорони праці тощо. Розгляд теоретичного базису судових експертиз і використання їх при досудовому слідстві злочинів, пов'язаних із НС на водному транспорті, дозволить зробити внесок у розробку методик їх розслідування і має важливе значення для виявлення, розслідування зазначених правопорушень та запобігання їм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко Л.П., Соловйов С.М., Норд Г.Л. Системи технологій : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2008. 600 с.
2. Крупка А.А., Кралюк М.О., Черемнова А.І., Яковлева Є.О. Теоретичний базис судової інженерно-технічної експертизи в галузі водного транспорту. *Сучасні аспекти науки*: III-й том колективної монографії. Київ; Братислава : ФОР Кандиба Т. П., 2020. С. 132–145.
3. Кримінальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
4. Щербаківський М.Г. Обов'язкове призначення судових експертиз у кримінальному провадженні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : збірник наукових праць. 2016. Вип. 16. С. 148–157.
5. Положення про порядок розслідування і облік транспортних подій на внутрішніх водних шляхах України: Затверджене наказом Міністерства транспорту України від 05.11.2003 р. № 857.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
7. Фролов Т. Философский словарь. Москва : Политиздат, 1986. 590 с.
8. Кралюк М.О., Крупка А.А., Дузь Л.Є., Черемнова А.І. Актуальність створення судової експертизи надзвичайних подій на водному транспорті. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*: електронне наукове видання. 2020. № 6 (12). С. 91–100.
9. Крупка А.А., Кралюк М.О., Яковлева Є.О. Створення судової водно-технічної експертизи. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні* : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 167–171.
10. Черемнова А.І., Яковлева Є.О. Завдання, об'єкти та питання судової експертизи в галузі водного транспорту. *Сучасні питання криміналістики, судової експертизи та кримінального процесу* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 3 грудня 2020. Одеса.

11. Крупка А.А., Яковлева Є.О. Предмет судової експертизи в галузі водного транспорту. *Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : ФОП Кандиба Т.П., 2020. С. 95–98.
12. Кривченко Ю.О., Бордюгов Л.Г., Марченко І.М. Теоретичний базис судової інженерно-технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 332-339.
13. Крупка А.А., Кралюк М.О. Судова експертиза з охорони праці: визначення причинно-наслідкових залежностей. *Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ; Анталія : ФОП Кандиба Т.П., 2020. С. 144–148.
14. Кралюк М.О. Призначення та проведення судової інженерно-технічної експертизи з безпеки життєдіяльності та охорони праці. *Сучасні питання криміналістики, судової експертизи та кримінального процесу* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНДІСЕ, 2020.
15. Крупка А.А., Дузь Л.Є., Кралюк М.О., Яковлева Є.О. Судова інженерно-механічна експертиза: Праксеологічний підхід. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2020. Випуск 3 (47). С. 80–85.
16. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Затверджено Наказом Мініюсту від 08.10.1998 р. № 53/5 (в редакції наказу № 1253/5 від 05.04.2021 р.).
17. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи : Затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6.
18. Концевич І.О., Михайличенко В.В. Судова медицина. Київ : МП «Леся», 1997. 656 с.